

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра фізичної географії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,

проф. Гаврилюк С. В. _____

Протокол № __ від _____ 2017 р.

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

Геоморфологія і палеогеографія

підготовки бакалавра

спеціальності 103 Науки про Землю

освітньої програми Географія

підготовки бакалавра

спеціальності 014 Середня освіта

освітньої програми Географія. Економіка

Програма навчальної дисципліни „Геоморфологія і палеогеографія” підготовки бакалавра, галузі знань *10 Природничі науки*, спеціальності *103 Науки про Землю*, за освітньою програмою *Географія* та підготовки бакалавра, галузі знань *01 Освіта*, спеціальності *014 Середня освіта* за освітньою програмою *Географія. Економіка*.

Розробник: кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Павловська Т. С.

Рецензент: кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Пугач С. О.

Програма навчальної дисципліни
затверджена на засіданні кафедри фізичної географії
протокол № 1 від 1 вересня 2017 р.

Завідувач кафедри: _____ (Фесюк В. О.)

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією географічного факультету
протокол № 1 від 13 вересня 2017 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету _____ (Поручинський В. І.)

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 10 Природничі науки Спеціальність: 103 Науки про Землю Освітня програма: Географія	Нормативна
Модулів – 4		Рік підготовки – 2
Змістових модулів – 3		Семестр – 3
ІНДЗ: є	Галузь знань: 01 Освіта Спеціальність: 014 Середня освіта Освітня програма: Географія. Економіка	Лекції – 36 год.
Загальна кількість годин – 150		Практичні – 36 год.
Тижневих годин: аудиторних – 4		Самостійна робота – 68 год.
	Бакалавр	Консультації – 10 год.
		Форма контролю: іспит

Таблиця 2

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 10 Природничі науки Спеціальність: 103 Науки про Землю Освітня програма: Географія	Нормативна
ІНДЗ: нема		Рік підготовки – 2
		Семестр – 3
Загальна кількість годин – 150	Галузь знань: 01 Освіта Спеціальність: 014 Середня освіта Освітня програма: Географія. Економіка	Лекції – 14 год.
		Практичні – 12 год.
	Бакалавр	Самостійна робота – 106 год.
		Консультації – 18 год.
		Форма контролю: іспит

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Геоморфологія – наука про будову, походження, історію розвитку та сучасну динаміку рельєфу земної поверхні.

Палеогеографія – наука, яка займається вивченням географічної обстановки, яка існувала на поверхні Землі в древні геологічні епохи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система наукових знань про морфологію, генезис, вік, динаміку рельєфу та історію розвитку природи Землі в цілому.

Мета навчальної дисципліни „Геоморфологія і палеогеографія” – дати уявлення про будову, походження, динаміку рельєфу земної поверхні, а також про історію розвитку фізико-географічних умов планети.

Основними завданнями дисципліни „Геоморфологія і палеогеографія” є:

- аналіз морфології рельєфу;
- визначення його генезису і віку;
- відтворення етапів розвитку, встановлення інтенсивності змін під впливом ендо- й екзогенних чинників;
- аналіз фізико-географічних умов, які існували у минулому на поверхні Землі;
- оцінювання придатності рельєфу для господарського використання;
- обґрунтування заходів щодо регулювання несприятливих процесів та їх оптимізації.

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної програми студенти повинні **знати:**

- елементи, форми і типи рельєфу, класифікації рельєфу;
- загальні закономірності будови рельєфу Землі та історію його розвитку;
- чинники і процеси геоморфогенезу, їх класифікації та роль у рельєфоутворенні;
- методи геоморфологічних і палеогеографічних досліджень;

вміти:

- „читати” рельєф за картами (геоморфологічними, топографічними, фізичними);
- проводити морфографічний і морфометричний аналізи рельєфу у камеральних умовах (на основі картографічних матеріалів, фотографій, аеро-та космознімків тощо);
- давати загальну орографічну характеристику території;
- будувати й аналізувати геолого-геоморфологічні профілі, стратиграфічні розрізи, геоморфологічні та палеогеографічні карти.

Міждисциплінарні зв'язки: курс „Геоморфологія і палеогеографія” має тісний зв'язок з іншими дисциплінами фундаментальної, природничо-наукової підготовки, такими як „Метеорологія та кліматологія”, „Гідрологія”, „Загальне землезнавство”, „Геологія загальна та історична”, „Картографія з основами геодезії”, „Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів” та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- будова, походження, морфологія, динаміка рельєфу земної поверхні, а також історія розвитку фізико-географічних умов планети.
- основні теоретико-методологічні положення геоморфологічної науки;
- умови та чинники формування й розвитку рельєфу;

- роль геоморфологічних процесів у формуванні географічного середовища;
- потенційні наслідки прояву рельєфоутворюючих процесів для життєдіяльності людини;
- застосування теоретичних знань і практичних навиків з геоморфології у практичних ситуаціях.
- аналіз морфології рельєфу, визначення його генезису і віку;
- відтворення етапів розвитку рельєфу, встановлення інтенсивності його змін під впливом ендо- й екзогенних чинників;
- застосування кількісних методів при дослідженні рельєфу та геоморфологічних процесів;
- прогнозування розвитку геоморфологічних процесів та конкретних форм рельєфу;
- оцінювання придатності рельєфу для господарського використання та визначення заходів щодо регулювання прояву несприятливих процесів.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 3

Структура навчальної дисципліни для денної форми навчання

Тема	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації
Змістовий модуль I. Основні теоретичні засади геоморфології і палеогеографії					
Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет, завдання геоморфології та палеогеографії.	10	2	4	4	-
Тема 2. Історія розвитку геоморфології. Етапи становлення палеогеографії.	9	4	-	4	1
Тема 3. Загальні відомості про рельєф Землі	13	2	6	4	1
Змістовий модуль II. Ендогенні процеси і рельєфоутворення					
Тема 1. Будова земної кори та її вплив на формування планетарних форм рельєфу	12	4	4	4	-
Тема 2. Рельєфоутворююча роль тектонічних рухів	11	2	4	4	1
Тема 3. Магматизм і рельєфоутворення	11	2	4	4	1
Змістовий модуль III. Екзогенні процеси і їх рельєфоутворююче значення					
Тема 1. Вивітрювання і формування рельєфу	10	2	4	4	-
Тема 2. Флювіальні процеси і створені ними форми рельєфу	12	2	6	4	-
Тема 3. Рельєфоутворююча роль гляціальних процесів	8	2	2	4	-

Тема 4. Кріогенні процеси і зумовлені ними форми рельєфу	7	2	-	4	1
Тема 5. Аридні процеси й еолова морфоскульптура	8	2	2	4	-
Тема 6. Карст і карстова морфоскульптура	7	2	-	4	1
Тема 7. Схилкові процеси і рельєф схилів	7	2	-	4	1
Тема 8. Берегові процеси і форми рельєфу	7	2	-	4	1
Тема 9. Екзогенні процеси на дні океанів і утворювані ними морфоскульптури	7	2	-	4	1
Тема 10. Взаємодія морфоструктури і морфоскульптури Землі	11	2	-	8	1
Всього	150	36	36	68	10

Таблиця 4

Структура навчальної дисципліни для заочної форми навчання

Тема	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації
Змістовий модуль I. Основні теоретичні засади геоморфології і палеогеографії					
Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет, завдання геоморфології та палеогеографії.	10	1	2	6	1
Тема 2. Історія розвитку геоморфології. Етапи становлення палеогеографії.	8	1	-	6	1
Тема 3. Загальні відомості про рельєф земної поверхні	13	1	2	8	2
Змістовий модуль II. Ендогенні процеси і рельєфоутворення					
Тема 1. Будова земної кори та її вплив на формування планетарних форм рельєфу	11	1	2	6	2
Тема 2. Рельєфоутворююча роль тектонічних рухів	11	1	1	8	1
Тема 3. Магматизм і рельєфоутворення	11	1	1	8	1
Змістовий модуль III. Екзогенні процеси і їх рельєфоутворююче значення					
Тема 1. Вивітрювання і формування рельєфу	9	1	1	6	1
Тема 2. Флювіальні процеси і створені ними форми рельєфу	9	1	1	6	1
Тема 3. Рельєфоутворююча роль гляціальних процесів	9	1	1	6	1
Тема 4. Кріогенні процеси і зумовлені ними форми рельєфу	8	1	-	6	1
Тема 5. Аридні процеси й еолова морфоскульптура	9	1	1	6	1
Тема 6. Карст і карстова морфоскульптура	8	1	-	6	1
Тема 7. Схилкові процеси і рельєф схилів	8	1	-	6	1
Тема 8. Берегові процеси і форми рельєфу	8	1	-	6	1

Тема 9. Екзогенні процеси на дні океанів і утворювані ними морфоскульптури	9	-	-	8	1
Тема 10. Взаємодія морфоструктури і морфоскульптури Землі та її геоморфологічні наслідки	9	-	-	8	1
Всього	150	14	12	106	18

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Завдання 1. Користуючись фізичними картами світу, материків чи їхніх частин позначити на контурних картах „Робочого зошита для виконання самостійної роботи з курсу „Геоморфологія і палеогеографія” вказані геоморфологічні об’єкти. Зазначити їхні назви.

Завдання 2. Вивчити назви та географічне положення нанесених на контурну карту геоморфологічних об’єктів.

Завдання 3. Співставити оформлені контурні карти з відповідними їм фізичними, тектонічними картами атласів. Дати письмові відповіді на контрольні запитання, вміщені в „Робочому зошиті для виконання самостійної роботи з курсу „Геоморфологія і палеогеографія”.

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Завдання: побудувати та проаналізувати геолого-геоморфологічний профіль за заданим напрямком.

Порядок виконання роботи.

1. *Побудова гіпсометричного профілю.* Роботу над побудовою геолого-геоморфологічного профілю починають зі складання гіпсометричного профілю. Попередньо підбирають горизонтальний і вертикальний масштаб. У разі побудови гіпсометричного профілю і вибору масштабів керуються тим, що рівнинний рельєф не повинен виглядати на профілі як горбистий, а горбистий – як низькогірний; невисокі пологі пагорби не повинні виглядати як крутосхилі вершини, яри – як глибокі ущелини, пологі схили – як круті, а горизонтальні поверхні (тераси) – зі значним нахилом.

Горизонтальний масштаб беруть відповідним до масштабу карти (в 1 см – 100 м). У разі потреби його можна збільшити або зменшити з урахуванням особливостей будови рельєфу і відстаней між свердловинами.

Вертикальний масштаб. Для його визначення враховують амплітуду коливань абсолютних висот по лінії профілю та різницю між найвищими абсолютними показниками заданої місцевості і найнижчою точкою –

абсолютною позначкою найглибшої свердловини. Оптимальним для профілів заданої карти є вертикальний масштаб 1: 1000 та 1:500.

Проводять вертикальну лінію, на якій зазначають відмітки висот у вибраному вертикальному масштабі. У горизонтальному напрямі від вертикальної осі переносять точки перетину горизонталей із лінією профілю. Ці точки ставлять на висоті, яка відповідає висоті горизонталі і на відстань, що дорівнює відстані між сусідніми горизонталями, враховуючи вибраний вертикальний і горизонтальний масштаби профілю. Наносять також точки (гирла) свердловин, беручи їхні абсолютні позначки висот із таблиць. Номери свердловин підписують так: „Св.1”, „Св.2” і т.д. Плавною кривою сполучають поставлені точки і викреслюють гіпсометричну криву.

2. *Нанесення на профіль даних про геологічну будову.* Після того, як побудовано гіпсометричний профіль, на нього наносять межі гірських порід, що виходять на денну поверхню. Ці дані беруть з геологічної карти. На профілі позначають межі невеликими вертикальними штрихами (від лінії профілю вниз). Вище лінії профілю зазначають індекс генезису і віку (наприклад, gQ_2^{dn}). Усі позначення на профілі виконують простим олівцем.

Далі на профіль наносять інформацію про геологічну будову за даними опису свердловин. Після виконання цієї операції для всіх свердловин починають проведення меж шарів між свердловинами від покрівлі найнижчого шару. Далі переходять до розмежування наступного (молодшого) шару, який розміщений вище і т.д.

3. *Оформлення геолого-геоморфологічного профілю.* Після того, як проведено межі всіх шарів, розпочинають кінцеве оформлення профілю тушшю або гелевою ручкою чорного кольору. У середині кожного шару вписують стратиграфічний індекс (вік і генезис відкладів), інші індекси (біля свердловин, поверхневих відкладів) стирають. Якщо шар відкладів займає невелику площу, то його індекс можна нанести над земною поверхнею, поставивши риску від індексу до шару. Виконують штрихування всього пласта порід відповідно до прийнятих графічних позначень літологічного складу відкладів. Над лінією профілю надписують назви геоморфологічного навантаження (елементи і форми рельєфу) – „русло”, „заплава”, „I надзаплавна тераса”. Надписи роблять горизонтально.

Вище профілю пишуть назву, наприклад „Геолого-геоморфологічний профіль через долину р. (назва) по лінії III-III”. Нижче або праворуч від профілю – легенду, горизонтальний і вертикальний масштаб, ім'я і прізвище виконавця. У легенді зазначають вік і генезис відкладів, їхній літологічний склад. Стратиграфічні індекси і відповідне пояснення розміщують у віковій послідовності (від молодших відкладів до давніших).

4. *Аналіз історії розвитку рельєфу за геолого-геоморфологічним профілем.* Історія розвитку рельєфу – це послідовна зміна геологічних подій певної території від найдавніших часів, про які є дані на профілі, і до сучасного періоду. Геологічні події охоплюють тектонічні підняття або опускання, морські трансгресії чи регресії, наступ або відступ покривних льодовиків, врізання флювіальної мережі чи акумуляція наносів у річкових долинах.

Важливою складовою історії розвитку рельєфу є характеристика сучасних рельєфоутворюючих процесів, які відбувалися в голоцені і продовжують формувати рельєф сьогодні. Такими процесами є бічна та глибинна ерозія і пов'язані з нею зміщення річки, площинний змив, ерозія тимчасових водотоків, заболочення у старичних озерах та реліктових водно-льодовикових улоговинах, а також обвальні, осипні і зсувні процеси.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів з навчальних дисциплін здійснюється на основі результатів поточного контролю й модульного контролю знань.

Результати поточного контролю: оцінки за виконання і захист студентом практичних робіт; оцінка за виконання і захист ІНДЗ; оцінка за виконання самостійної роботи.

Оцінювання практичних робіт кожного змістового модуля здійснюється за 12-тибальною шкалою (1–3 бали – початковий рівень компетенції, 4–6 балів – середній рівень компетенції, 7–9 – достатній, 10–12 – високий рівень компетенції). Перша практична робота оцінюється в 24 бали (12 балів – за виконання графічної частини роботи; 12 балів – за морфометричний та морфологічний аналіз рельєфу). Максимальна кількість балів за 9 практичних робіт становить 120. Для переведення цих балів у шкалу ECTS використовуємо перевідний коефіцієнт 0,15 ($120 \times 0,15 = 18$ балів).

Оцінка ІНДЗ складає 12 балів за шкалою ECTS. З них 5 балів відводиться на оцінку за дотримання вимог до оформлення роботи (1 бал – достатньо, 2 – задовільно, 3 – добре, 4 – дуже добре, 5 – відмінно); 2 бали відводиться за вчасну здачу роботи (2 бали – робота здана у передбачений термін, 0 балів – робота нездана у передбачений термін); 5 балів – на оцінку змісту роботи та рівня знань студента при її захисті (1 бал – достатньо, 2 – задовільно, 3 – добре, 4 – дуже добре, 5 – відмінно).

Оцінка за виконання самостійної роботи (10 балів) – оцінка рівня знань, зданих студентом при опрацюванні номенклатури з курсу „Геоморфологія і палеогеографія”, винесеної на самостійне опрацювання. За виконання письмових і графічних завдань передбачено оцінку 5 балів (1 бал – достатньо, 2 – задовільно, 3 – добре, 4 – дуже добре, 5 – відмінно). За знання основних морфоструктур суходолу та їх географічного положення на карті передбачено 5 балів (1 бал – достатньо, 2 – задовільно, 3 – добре, 4 – дуже добре, 5 – відмінно). Правильно вказаним на карті вважається той об'єкт, географічне положення якого зазначено точно, а не приблизно.

Результати модульного контролю:

- оцінка за виконання контрольної роботи (тести) змістового модуля 1;
- оцінка за виконання контрольної роботи (тести) змістового модуля 2;
- оцінка за виконання контрольної роботи (тести) змістового модуля 3.

Контрольна робота (тести) кожного змістового модуля оцінюється в 20 балів (10 тестових завдань по 1 балу і 5 тестових завдань по 2 бали).

Підсумкова оцінка складається з поточної модульної оцінки (максимум – 40 балів) і контрольної модульної оцінки (максимум – 60 балів). Якщо у підсумку виконання всіх видів навчальної роботи з даної дисципліни студент набирає не менше 75 балів, то вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає іспит. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Екзаменаційна оцінка визначається в балах (від 0 до 60) за результатами виконання екзаменаційних завдань.

Таблиця 5

Оцінювання

Поточний контроль (мах = 40 балів)									Модульний контроль (мах = 60 балів)			Загальна сума балів		
М 1					М 2		М 3		М 4					
18 балів (120 × 0,15)									22 бали		МКР 1		МКР 2	МКР 3
Перевідний коефіцієнт – 0,15									ІНДЗ	С.Р.				
ЗМ 1			ЗМ 2			ЗМ 3								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	12	10	20	20	20	100
24	12	12	12	12	12	12	12	12						

М – модуль, ЗМ – змістовий модуль, Т – тема,
ІНДЗ – індивідуальне науково-дослідне завдання, С. Р. – самостійна робота.

Таблиця 6

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Болысов С. И. Практикум по методике полевых геоморфологических исследований и геоморфологического картографирования : учеб. пособие / С. И. Болысов, В. А. Костомаха. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 104 с.
2. Галицкий В. И. Основы палеогеоморфологии / В. И. Галицкий. – Київ : Наук. думка, 1980. – 224 с.
3. Генезис рельефа / Г. Ф. Уфимцев, Д. А. Тимофеев, Ю. Г. Симонов и др. – Новосибирск : Наука. Сиб. предприятие РАН, 1998. – 176 с.

4. Геоморфология Украинской ССР: учеб. пособие / И. М. Рослый, Ю. А. Кошик, Э. Т. Палиенко и др.; под общ. ред. И. М. Рослого. – Київ : Выща шк., 1990. – 287 с.
5. Гляцологический словарь / Под ред. В. М. Котлякова. – Ленинград : Гидрометеиздат, 1984. – 527 с.
6. Горішний П. М. Завдання та методичні рекомендації до лабораторних робіт з курсу „Геоморфологія”/ П. М. Горішний, Г. Р. Чупило. – Львів, 2004. – 56 с.
7. Динамическая геоморфология / Под ред. Г. С. Ананьева, Ю. Г. Симонова, А. И. Спиридонова. – Москва : Изд-во Моск. Ун-та, 1992. – 448 с.
8. Кашменская О. В. Теория систем и геоморфология / О. В. Кашменская. – Новосибирск : Наука, 1980. – 120 с.
9. Ковальчук І. П. Програма та лабораторні роботи з курсу „Геоморфологія” / І. П. Ковальчук, М. Б. Іваник. – Львів, 1996. – 61 с.
10. Колтун О. В. Вступ до геоморфології : навч. посіб. / О. В. Колтун. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 80 с.
11. Котляков В. М. География : понятия и термины : пятиязычный академический словарь : русский – английский – французский – испанский – немецкий / В. М. Котляков, А. И. Комарова ; Рос. академия наук. – Москва : Наука, 2007. – 859 с.
12. Кравчук Я. С. Інженерно-геоморфологічне картографування : навч. посіб. / Я. С. Кравчук. – Львів : Світ, 1991. – 144 с.
13. Кружалин В. И. Практикум по общей геоморфологии / В. И. Кружалин, С. В. Лютцау. – Москва, 1998. – 62 с.
14. Леонтьев О. К. Общая геоморфология / О. К. Леонтьев, Г. И. Рычагов. – Москва : Высшая школа, 1979. – 287 с.
15. Лихачева Э. А. Экологическая геоморфология: Словарь-справочник / Э. А. Лихачева, Д. А. Тимофеев. – Москва : Медиа-ПРЕСС, 2004. – 240 с.
16. Лютцау С. В. Геоморфология с основами геологии: Метод. указания для студентов-заочников геогр. фак. гос. ун-тов / С. В. Лютцау, С. И. Болысов; под ред. Г. И. Рычагова. – 5-е изд., испр. и доп. – Москва, 1989. – 64 с.
17. Лютцау С. В. Основы геоморфологии / С. В. Лютцау; под ред. В. А. Ковды. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – Ч. 1. – 145 с.
18. Макарова Н. В. Геоморфология : учеб. пособ. / Н. В. Макарова, Т. В. Суханова ; отв. ред. В. И. Макаров, Н. В. Короновский. – Москва, 2007. – 414 с.
19. Маринич А. М. Геоморфология Южного Полесья / А. М. Маринич. – Київ : Изд-во Киев. ун-та, 1963. – 252 с.
20. Марков К. К. Основные проблемы геоморфологии / К. К. Марков; под ред. Я. С. Эндельштейна. – Москва : ОГИЗ, 1948. – 343 с.
21. Морская геоморфология. Терминологический справочник. Береговая зона: процессы, понятия, определения / Науч. ред. В. П. Зенковича и Б. А. Попова. – Москва : Мысль, 1980. – 280 с.
22. Національний атлас України. – К.: ДНВП „Картографія”, 2007. – 440 с.

23. Опасные экзогенные процессы / Под ред. акад. В. Н. Осипова. – Москва : Геос, 1999. – 290 с.
24. Павловська Т. С. Геоморфологія : терміни й поняття (коментар) [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. С. Павловська ; за ред. проф. І. П. Ковальчука. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 284 с.
25. Палиенко В. П. Новейшая геодинамика и ее отражение в рельефе Украины / В. П. Палиенко ; отв. ред. А. М. Маринич ; АН Украины. Ин-т географии. – Киев : Наук. думка, 1992. – 116 с.
26. Палиенко Э. Т. Поисковая и инженерная геоморфология : учеб. для студ. уни-тов, обучающихся по спец. „География” / Э. Т. Палиенко. – Киев : Выща шк., 1978. – 200 с.
27. Панов Д. Г. Общая геоморфология / Д. Г. Панов. – Москва : Высшая школа, 1966. – 427 с.
28. Полуниин Г. В. Динамика и прогноз экзогенных процессов (физические аспекты экзогенных процессов) / Г. В. Полуниин. – Москва : Наука, 1989. – 232 с.
29. Проблемы классифицирования склоновых процессов /Отв. ред. М. В. Чуринов, Е. А. Толстых. – Москва : Наука, 1985. – 205 с.
30. Проблемы климатической геоморфологии / Под общ. ред. А. П. Капицы. – Владивосток, 1978. – 192 с.
31. Проблемы структурно-климатического подхода к познанию рельефа (основные направления в развитии геоморфологической теории). – Новосибирск: Наука, 1982. – 136 с.
32. Рельеф Земли (морфоскульптура и морфоструктура) / Отв. ред. акад. Н. П. Герасимов, д. г. н. Ю. А. Мещеряков. – Москва : Наука, 1967. – 332 с.
33. Савчук Р. І. Загальне землезнавство. Навч. посібн. / Р. І. Савчук. – Рівне: Ліста, 1998. – 260 с.
34. Сіренко І. М. Динамічна геоморфологія : навч. посібн. / І. М. Сіренко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 263 с.
35. Стецюк В. В. Основи геоморфології : навч. посібн. / В. В. Стецюк, І. П. Ковальчук; за ред. О. М. Маринича. – Київ : Вища шк., 2005. – 495 с.
36. Стецюк В. В. Теорія і практика еколого-геоморфологічних досліджень у морфокліматичних зонах / В. В. Стецюк. – Київ : Вересень, 1998. – 289 с.
37. Стецюк В. Екологічна геоморфологія України (теорія і практика регіональної екологічної геоморфології) / В. Стецюк, Т. Ткаченко. – Київ : Стафед-2, 2004. – 224 с.
38. Сучасна динаміка рельєфу України / за ред. д-ра географ. наук, проф. В. П. Палієнко. – Київ : Наук. думка, 2005. – 266 с.
39. Тимофеев Д. А. Краткий курс лекций „Общая геоморфология с основами геологии” / Д. А. Тимофеев. – Москва : Изд-во Рос. открытого ун-та, 1993. – 76 с.
40. Тимофеев Д. А. Терминология общей геоморфологии / Д. А. Тимофеев, Г. Ф. Уфимцев, Ф. С. Онухов. – Москва : Наука, 1977. – 199 с.
41. Тимофеев Д. А. Терминология флювиальной геоморфологии / Д. А. Тимофеев. – Москва : Наука, 1981. – 267 с.

42. Чернов А. В. Историческое землеведение (палеогеография): Учеб. пособ. для студ. географ. ф-тов пед. вузов / А. В. Чернов; отв. ред. И. С. Воскресенский. – Москва : МГПУ, 2004. – 154 с.
43. Щукин И. С. Общая геоморфология: В 3-х т. / Щукин И. С. – Москва : Изд-о Моск. Ун-та, 1960, 1964, 1974. – Т. 1., 1960. – 615 с. – Т. 2, 1964. – 564 с. – Т. 3, 1974. – 382 с.

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Об'єкт, предмет, завдання геоморфології.
2. Структура геоморфології. Місце геоморфології у системі природничих наук.
3. Методи геоморфології.
4. Об'єкт, предмет і завдання палеогеографії.
5. Суть концепції геоморфологічних циклів В. Дейвіса.
6. Морфологічний аналіз В. Пенка.
7. Геоморфологічні дослідження українських вчених.
8. Суть концепції геоморфологічних рівнів К. Маркова.
9. Генетичні категорії форм рельєфу (концепція І. Герасимова).
10. Поняття про морфологію рельєфу. Морфологічна класифікація рельєфу.
11. Морфометрична класифікація рельєфу та її суть.
12. Поняття про генезис рельєфу, генетичний тип рельєфу.
13. Поняття про вік рельєфу. Методи дослідження віку рельєфу.
14. Чинники рельєфоутворення.
15. Процеси рельєфоутворення.
16. Геосинклінальний процес та рельєфоутворення.
17. Рифтогенний процес та рельєфоутворення.
18. Давні та молоді платформи материкових виступів.
19. Рельєф молодих платформ.
20. Рельєф геосинклінальних областей.
21. Епіплатформенні гори: утворення та морфологія.
22. Рельєф підводних окраїн материків.
23. Сучасні перехідні зони, їх ознаки та характеристика.
24. Основні складники рельєфу ложа океанів та їх характеристика.
25. Серединно-океанічні хребти: утворення, морфологія, поширення.
26. Причини та закономірності розподілу на земній поверхні материків та океанів.
27. Основні положення тектоніки літосферних плит.
28. Ендогенні процеси та рельєфоутворення.
29. Тектонічні рухи, їх суть та класифікація.
30. Рельєфоутворююче значення давніх, новітніх та сучасних тектонічних рухів.
31. Вертикальні та горизонтальні тектонічні рухи, їх рельєфоутворююча роль.
32. Складчасті тектонічні порушення, їх вираження в рельєфі.

33. Розривні тектонічні порушення та їх вираження в рельєфі.
34. Землетруси та їхній вплив на рельєф.
35. Геологічна структура гірських порід та її рельєфоутворююче значення.
36. Склад і властивості гірських порід, їх рельєфоутворююче значення.
37. Магматизм, його різновиди.
38. Вулкани: морфологія та географічне поширення.
39. Роль вулканічних процесів у формуванні рельєфу Землі.
40. Рельєфоутворююче значення клімату.
41. Екзогенні процеси та рельєфоутворення.
42. Вивітрювання: суть процесу, типи.
43. Кора вивітрювання: типи і закономірності поширення.
44. Морфоскульптура, створена процесами вивітрювання.
45. Геоморфологічна роль тимчасових водних потоків.
46. Геоморфологічна роль річок.
47. Будова річкових долин та їхніх складових.
48. Русло річки, його динаміка й морфологічні особливості.
49. Основні види річкових меандр за походження.
50. Заплава, її утворення і рельєф.
51. Причини утворення річкових терас.
52. Генетичні типи річкових терас.
53. Генетичні типи річково-долинної мережі.
54. Структура річкової системи.
55. Гляціальні процеси: умови розвитку та закономірності поширення.
56. Морфологічні особливості районів гірського зледеніння.
57. Руйнівна діяльність льодовика: види та наслідки.
58. Акумулятивна робота льодовика та рельєфоутворення.
59. Морена та її види.
60. Антропогенове материкове зледеніння: причини та геоморфологічні наслідки.
61. Рельєф геокріолітозони.
62. Типи мерзлотних деформацій, їх географічне поширення.
63. Рельєфоутворююча роль термокарстових процесів.
64. Еолові процеси: умови виникнення та географічне поширення.
65. Руйнівна діяльність вітру та її геоморфологічна роль.
66. Акумулятивні еолові форми рельєфу.
67. Коразія та рельєфоутворення.
68. Пустелі: типи та їх морфологічні особливості.
69. Дефляція та її морфоскульптура.
70. Умови виникнення карсту.
71. Карст та його типи.
72. Морфоскульптура карстових процесів.
73. Карстові печери: умови утворення, типи.
74. Зонально-кліматичні типи карсту.
75. Псевдокарстові процеси і форми рельєфу, створені ними.
76. Похідні природні явища карстових процесів.

77. Класифікація схилів.
78. Класифікація схилових процесів.
79. Гравітаційні схили та їх морфоскульптура.
80. Соліфлюкція та дефлюкція, їх геоморфологічна роль.
81. Берегова зона як область взаємодії суходолу та моря.
82. Абразійні процеси на узбережжі морів і великих озер. Їх геоморфологічні наслідки.
83. Акумулятивні процеси на узбережжі морів і великих озер. Їх геоморфологічні наслідки.
84. Типи морських берегів, їх географічне поширення.
85. Основні екзогенні процеси на дні океанів і утворювані ними морфоскульптури.
86. Денудація й акумуляція. Їх суть і значення у розвитку рельєфу.
87. Рельєфоутворююча діяльність людини.
88. Висхідний та низхідний розвиток рельєфу.
89. Прикладні напрямки геоморфології.
90. Прикладне значення геоморфологічних досліджень.